

«ЄЖОВЩИНА» — кампанія тотальних репресій у СРСР, що супроводжувалася показовими політичними процесами. Названа за прізвищем **М. Єжова**, признач. 26 вересня 1936 наркомом внутр. справ СРСР замість **Г. Ягоди**. М. Єжов прийшов у НКВС із готовим планом репрес. дій, у першу чергу проти тих діячів, які могли скласти опозицію особисто **Й. Сталіну**. Під час проведення кампанії органи НКВС «поєднували» воєдино й тих, кого оголосили правими ухильниками, й тих, кого визначили як приналежних до «троцькіст.-зінов'єв. блоку», тобто лівих. Концепцію такого поєднання М. Єжов виклав у своїй неопубл. пр. «От фракционности к открытой контрреволюции», над якою почав працювати 1935. Вже тоді він апіорі звинуватив учасників опозиції в терорист. намірах. Й. Сталін власноручно (на прохання М. Єжова) відредагував рукопис й висловив свої рекомендації. Фактично це означало схвалення рукопису і перетворення його на програм. документ з тотал. ліквідації всіх колиш. опозиціонерів та інакодумців. Не випадково в цей час сталін. керівництво зробило особл. акцент на викритті «прихов.» троцькістів (див. **Л. Троцький**). Розпочалася підготовка до моск. судового процесу «паралел. антирад. троцькіст. центру» (засудж. до страти **Г. П'ятаков** та ін. колишні більшов. вожді). Органи НКВС активно формували «троцькіст. периферію», зокрема в УРСР сфабриков. справи «троцькіст. терорист. організації», «контррев. троцькіст. організації», «об'єднаного троцькіст.-націоналіст. блоку», за якими знищено тих, хто в минулому належав до троцькіст. опозиції або симпатизував їй (напр., **Ю. Коцюбинський**). Лінія на винищення політ. суперників також реалізов. у фабрикації справи «бурж.-націоналіст. антирад.

організації колишніх боротьбистів» (**П. Любченко**, **А. Хвиля**, **Т. Таран** та ін.). Під час «Є.» здійснено тотал. чистку НКВС. Процесом керував особисто М. Єжов, який у лютому 1938 саме з цією метою приїздив в УРСР. Загалом репресов. 14 тис. чекістів, чийми руками у попередні роки чинилися свавілля і терор (в УРСР 1119 тільки керів. працівників, серед них — **В. Балицький**). Характерні риси «Є.»: застосування методів фіз. впливу за офіц. дозволом ЦК ВКП(б), подальше вдосконалення системи концтаборів і колоній, винищення людей за плановими списками («лімітами»), етнічні чистки. Кількість обвинувачених у «контррев. злочинах» зросла 1937 порівняно з 1930 у 10 разів. Під час «Є.» проведено масові розстріли на *Соловках*, зокрема в'язнів з УРСР. Використавши М. Єжова як знаряддя терору, Й. Сталін усунув його від керівництва НКВС у листопаді 1938 (згодом заарешт. і розстріляний).

Рекомендована література

1. Хлевнюк О. В. 1937-й: Сталин, НКВД и советское общество. Москва, 1992;
2. Шаповал Ю. І. Україна 20–50-х років: сторінки ненаписаної історії. К., 1993;
3. Шаповал Ю. І. та ін. ЧК-ГПУ-НКВД в Україні: особи, факти, документи. К., 1997;
4. Мозохин О. Б. Право на репрессии: внесудебные полномочия органов государственной безопасности (1918–1953). Жуковский; Москва, 2006;
5. Юнге М., Бордюгов Г., Биннер Р. Вертикаль большого террора. История операции по приказу НКВД № 00447. Москва, 2008.

Ю. І. Шаповал

Бібліографічний опис:

Єжовщина / Ю. І. Шаповал // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2009. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-17584>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України (докладніше).